

'Baerje'

Tijdschrift van de Historische Kring "Baerne"

11e jaargang nr. 1 - Maart 1987

Redaktie : H. Bronkhorst
J. Kruidenier
H.L.M. Vink-Postema
E. Witsenburg-Horsman

Typewerk : M. v.d. Laan-Reitsma

Redaktie-adres : H.L.M. Vink-Postema, Andoornhof 46,
3742 EB Baarn. Tel. 02154 - 16820.

De Historische Kring "Baerne" stelt zich ten doel het bestuderen van en belangstelling kweken voor geschiedenis in het algemeen en van Baarn in het bijzonder. Zij tracht dit doel te bereiken door middel van het organiseren van lezingen, excursies, tentoonstellingen en het uitgeven van een eigen tijdschrift.

Naast deze algemene activiteiten bestaat de mogelijkheid toe te treden tot de volgende werkgroepen:

1. Werkgroep Oudheidkamer

Inlichtingen: F.J. Kramer, Mozartlaan 6, Baarn.
Tel. 02154 - 14583.

2. Werkgroep Archeologie

Inlichtingen: J.W.A.A. v.d. Laan, De Schoener 12,
Baarn. Tel. 02154 - 11656.

3. Werkgroep Interviews en Reportages

Inlichtingen: J.M. v.d. Brink-van Wijkvliet, Prof.
Meijerslaan 10, Baarn. Tel. 02154 - 20161.

Dagelijks Bestuur van de H.K. "Baerne"

Waarnemend voorzitters: G.H. Grootendorst-Doornekamp
J. Kruidenier

Secretaris : B. Braat
Penningmeester : E. v.d. Steeg

Secretariaat : B. Braat, Gerrit v.d. Veenlaan 2,
Baarn. Tel. 02154 - 12523.

Ledenadministratie : N. Kuyt-Smit, Van Wassenaarlaan 16,
3742 AH Baarn.

INHOUD

1. Van de redactie
2. De geschiedenis van "Veltheim"
3. Veltheim herleeft
4. Oude bekenden
5. Naschrift

VAN DE REDAKTIE

Zoals u ziet is "Baerne" het nieuwe jasje waarin het vorig jaar gestoken werd alweer ontgroeid: voortaan verschijnt ons blad in een wat volwassener formaat.

Nog een verandering: onze hoofdredakteur, de heer J. Kruidenier, heeft zijn taak overgedragen aan mevrouw H.L.M. Vink-Postema, zodat hij zelf als gewoon redaktielid meer tijd krijgt om onderzoek te doen, kontakten te leggen etc. ten behoeve van artikelen in ons tijdschrift.

De redactie van "Baerne" en het bestuur van de Historische Kring Baerne willen de heer Kruidenier hierbij hartelijk danken voor het vele werk dat hij gedurende jaren verzet heeft en hopen dat hij nog veel interessante bijdragen aan ons blad zal leveren.

Een groot deel van dit nummer is aan "Veltheim" gewijd, eens een statige villa met een enorm, prachtig aangelegd park, nu door de verregaande staat van verwaarlozing waarin het gebouw zich bevindt voor vele Baarnaars een steen des aanstoets. Er is goed nieuws te melden: "Veltheim" heeft een nieuwe eigenaar die het huis zijn oude uiterlijk weer wil teruggeven.

Mevrouw G.H. Grootendorst-Doornekamp doet uitgebreid verslag van de geschiedenis van het huis en zijn bewoners, terwijl mevrouw E. Witsenburg-Horsman een gesprek had met de huidige eigenaar.

Ook treft u in dit nummer een artikel aan (eveneens geschreven door mevrouw Witsenburg) waarin verschillende markante Baarnaars uit het begin van deze eeuw de revue passeren.

DE GESCHIEDENIS VAN "VELTHEIM"

In onze Kring doen wij misschien te weinig aan het behoud van monumenten. Tijdens discussies over dit onderwerp in ons bestuur bleek telkens weer onze onmacht. Verder dan een brief in gevallen van dreigende sloop konden onze activiteiten in feite niet gaan. Gelukkig staan diverse panden op de officiële lijst van monumenten. En gelukkig is er ook nog het bekende dikke architectuurrapport van het Bureau voor Stedebouw Ir. F.J. Zandvoort, uitgekomen in oktober 1979.

Maar staat een pand niet op de officiële lijst van monumenten en komt het evenmin voor in genoemd architectuurrapport, wat doe je dan?

Baarnse villa's, die ooit een lust voor het oog waren, zien we soms zienderogen aftakelen. Wie - ja wie - kan eigenlijk de eigenaar(s) aansporen hun bezit zorgvuldig te onderhouden? Achterstallig onderhoud! Het is een bekend feit, dat naarmate men onderhoud langer en langer uitstelt, de herstelkosten niet verhoudingsgewijze, maar kwadraatsgewijze verveelvoudigen. Tenslotte wordt sloop de goedkoopste oplossing, zeker als het desbetreffende pand ruimte biedt voor meerdere nieuwe wooneenheden.

Aldus van gedachten wisselend in ons bestuur zagen we steeds donkerder wolken samenpakken boven de villa Veltheim. Deze eens zo fraaie villa begon zo langzamerhand een doorn in het oog van vele Baarnaars te worden. Eén ding kun je nog doen realiseer je je dan. Trachten de geschiedenis uit te zoeken en aantonen hoe het ooit geweest moet zijn! Met in je achterhoofd ergens nog een sprankje hoop ... wie weet!

Noem het toeval als je dan de eerstvolgende keer in het Rijksarchief in Utrecht wordt aangesproken door de daar werkzame heer H. de Lanoy Meijer met de vraag of je in Baarn ooit van een villa Veltheim hebt gehoord. Of die nog bestaat???

Zijn interesse gaat naar Veltheim uit, omdat een rechtstreekse voorvader, een zekere Johannes Philippus Meijer, het tussen 1818 en 1821 heeft laten bouwen.

Hij overhandigt je zelfs een klein schetsje van een driehoekige lap grond met bos en tuin. Voor mijn man en mij werd dit schetsje aanleiding nu maar door te zetten en de hele geschiedenis van Veltheim uit te zoeken. Hij in het kadaster, ik in het Rijksarchief. Met gegevens uit het Gemeente-archief en de collectie Oudheidkamer pasten de stukjes in elkaar!

Eerste eigenaar van Veltheim: Johannes Philippus Meijer (geb. A'dam 28-1-1779, + Gendringen 6-7-1852) en zijn echtgenote Dirkje Maria Bange (geb. A'dam 8-7-1785, + Doesburg 1-4-1863).

Foto van miniatuurtje geschilderd t.g.v. hun zilveren huwelijksfeest op 10 mei 1832.

Graag nemen we u in gedachten mee naar het kantoor van de Baarnse notaris Frans Pen op 2 mei 1818. Daar verschijnen Vrouwe Adriana Hasselaar, echtgenote van Charles Higgins, en Johannes Philippus Meijer, koopman te Amsterdam.

Adriana Hasselaar verkoopt aan Meijer:

- 1) een bosje, groot een halve morgen en - ten oosten daaraan grenzend -
- 2) 150 roeden grond beplant met berkenhakhout en enige opgaande jonge bomen, gelegen aan de Schapendrift (nu Kerkstraat-Dalweg)

voor de somma van f 1.230,-- of Hollandsch Courant zoals men toen zei.

Adriana Hasselaar had de stukken grond verkregen door vererving van haar eerste echtgenoot, Jacob Anthony de Roth, die het bosje in 1792 had gekocht van Hendrik Rietveld (eigenaar van wat we nu als Rusthoek kennen) en de 150 roeden in 1789 van Maria Aardse, weduwe van Evert Albertse de Bruyn.

Getuigen bij de transaktie op 2 mei 1818 zijn de Baarnse schilder Gerrit Veldhuijzen en kantoorbediende Hendrik de Beer.

Meijer laat geen gras over zijn pas verworven bezit groeien. Hij laat een fraai dubbel herenhuis bouwen en een daarbij passende tuin aanleggen. Meijer noemt zijn buitenverblijf "Veltheim". Hoe hij aan die naam komt? Wel toepasselijk denken we, een "thuis" aan de veldkant van Baarn (in tegenstelling tot de boszijde, waar we in later jaren een "Waldheim" vinden).

Frappant blijft echter, dat de grootvader van Johannes Philippus Meijer uit het Duitse Grupenhagen komt aan de Weser. En niet ver daar vandaan ligt een plaatsje Veltheim!

Het schijnt deze Amsterdammer niet zo voor de wind te zijn gegaan als hij in 1818 mogelijk verwachtte. Nog geen drie jaar later, op 9 maart 1821, zien we twee Amsterdamse makelaars bij notaris Frans Pen zitten als gemachtigden van Meijer (die in Amsterdam op de Singel bij de Utrechtse Veer woonde) betreffende een op 17 maart 1821, 12 uur, te houden veiling ten huize van Jan de Bruyn, kastelein in het State-Wapen (afgebeeld op de omslag van "Baerne").

Ten overstaan van notaris Frans Pen zal geveild worden: "Een extra welgesitueerde en aller aangenaamst gelegen Hofstede genaamd Veltheim met desselfs kapitale heght sterk en weldoortimmerd nieuw gebouwde dubbele Heeren Huizinge, ruim koetshuis en stalling voor 2 paarden, mitsgaders fraaie in de Engelse smaak bevallig met hoogten en laagten aangelegde bloem- en moestuin, menagerie, bergje, slingerbos beplant met eiken, opgaande boomen en hakhout en verdere beplantingen en bepotingen gelegen aan de Baarnse Deken te Baarn enz."

Al dit fraais is dus binnen 3 jaar gebouwd en aangelegd! Hoe het huis er van binnen uitzag weten we niet, maar fraai gemeubileerd was het zeker. O.a. lezen we in de verkoopvoorwaarden, dat "onder de verkoop zijn geensints begrepen enige der spiegels of andere meubelen welke in de te verkopen huizinge gevonden worden of voorhanden zijn". Wat hadden we graag een kijkje genomen! De spiegels zullen de vertrekken nog fraaiër en imponanter hebben doen lijken. De hoogste bieder (f 10.000,--) in het State-Wapen bleek de in Baarn wonende Pieter Cornelis de Roth te zijn, die echter t.b.v. de Amsterdamse koopman Henry Fraser (wonend op de Keizersgracht vlakbij de Huidenstraat) optrad. De akte werd nog diezelfde dag in het State-Wapen gepasseerd met als getuigen de afslager Jacob van Dijen en Gerrit Veldhuijzen. Henry Fraser moet het geheel hebben uitgebreid en verfraaid. O.a. liet hij een tuinmanswoning bouwen.

Twaalf jaar - tot zijn dood op 30 januari 1833 - heeft hij ervan kunnen genieten. Op 11 mei 1833 verscheen, wederom bij Frans Pen, de ontvanger der Directe Belastingen Christiaan Fraser als gemachtigde van Henry's weduwe, Françoise de Perrok, om Veltheim te verkopen (voor f 10.750,--) aan Jacob Willem Dedel, lid der 1e Kamer der Staten Generaal en wonend in Den Haag.

Behalve de "later nog werkelijk verbeterde herenhuizinge", zo mogelijk nog mooier omschreven dan in 1821, omvat de transactie ook een tuinmanswoning en enige stukken bouwland en bos, gelegen op de Baarnse Deken. Alles wat nagelvest is wordt meeverkocht, ook de zonnenschermen!

Fraser had zijn bezit vooral uitgebreid met stukken bouwland op de Deken, die we grofweg moeten zoeken ten noorden van Zandvoortweg en Kerkstraat en de huidige sportterreinen aan de Geerenweg.

Ook Dedel en zijn echtgenote Agnes Maria Corver Hooft lieten de nodige verfraaiingen aanbrengen. Er kwam een oranjerie, kas en een koepel, zoals geheel in het tijdsbeeld van die jaren paste.

Het lijkt weinig zinvol u te vermoeien met alle stukken hakbos en bouwland die aangekocht of verkocht werden. Misschien moeten we wel even stilstaan bij de menagerie, die al in 1821 wordt genoemd, evenals in 1833 en bij latere transakties. Mogelijk denkt u aan een afgerasterd stuk grond met lammetjes, geiten en mogelijk kippen en eenden. Niet onmogelijk, maar is het erg waarschijnlijk? Met de Schapendrift langs hun huis, waar twee maal per dag een grote kudde langs trok (een goede afrastering moet voorkomen hebben, dat de bladeren van struiken en bosjes werden afgevreten!) zal de voorkeur voor schapen en geiten niet bijster groot geweest zijn, met uitzondering misschien van enkele bokjes voor de bokkenwagen van de kinderen. Eerder passen in zo'n siertuin met bijzondere gewassen ietwat uitheems aandoende vogelsoorten. Sierlijke pauwen en goudfazanten zouden er op hun plaats zijn geweest. Na Dedel's overlijden besluiten zijn weduwe en twee dochters tot verkoop. Op 26 oktober 1848 komt notaris Harmanus Pen (opvolger van Frans Pen) naar de villa, waar de in Den Haag wonende Jonkvrouwe Margaretha Cornelia Dedel aanwezig is en mede optreedt namens haar moeder en haar in Hamburg wonende getrouwde zuster.

Voor f 7.000,-- wordt aan de heer Isaac Meulman, commissio-
nair te Amsterdam, verkocht:

- 1) de buitenplaats Veltheim bestaande in een capitaale heeren huizinge, koetshuis en stalling voor 2 paarden, tuinmanswoning, oranjerie, kas, menagerie, koepel, bergje, slingerbosch met opgaande boomen enz.
Met tuin, bouwland en hakbosch tezamen groot 1 bunder 9 roeden 9 ellen.
- 2) Ca 48 roeden 50 ellen tuingrond gelegen over de buitenplaats, belend ten zuiden de weg (Zandvoortweg) enz.

Veltheim ten tijde van mevr. J.E. Meulman-Heijbroek.
Foto genomen op 8 november 1892. Rechts de winkel van
Messing.

Vergelijkend met 1833 constateren we, dat Veltheim nu wordt verkocht met iets meer aangrenzende grond, doch van de gronden op de Deken verkopen de Dedels slechts een klein gedeelte, 48 roeden 50 ellen.

Pikante bijzonderheid is nog, dat de brandverzekering reeds betaald is tot 1 maart 1850 voor een bedrag van f 16.300,-- (dus meer dan twee maal zo veel als de f 7.000,-- waarvoor het totaal verkocht wordt). De koop/verkoop gaat in per 15 november 1848 m.u.v. de tuinmanswoning, die per 1 februari 1849 wordt overgedragen. Getuigen zijn de Baarnse veldwachters Jan Boering en Jan Oonk.

Bijna 20 jaar - tot zijn overlijden in Baarn op 9 juli 1868 - zal Isaac Meulman heer en meester van Veltheim zijn.

Uiteraard tezamen met zijn echtgenote Johanna Elisabeth Heijbroek, die na zijn dood op Veltheim blijft wonen tot ook zij op 4 januari 1894 overlijdt.

Al gauw na de aankoop in 1848 begint Meulman zijn buiten uit te breiden en te verfraaien. In zijn tijd moet Veltheim het toppunt van zijn glorie hebben gekend. Ooit strekte het bijbehorende terrein zich uit tot aan de Eemnesserweg bij de Nieuwstraat.

Zo heeft hij in 1850 een nieuwe oranjerie laten bouwen, want op 4 oktober van dat jaar vraagt hij vergunning om zijn rasterwerk bij de nieuw gebouwde oranjerie te mogen verplaatsen. Zoekend naar die nieuwe oranjerie zien we op een kadastrale tekening uit 1851 stal, koetshuis en oranjerie onder één kad.nr., sectie B 1987, getekend. Een vrij groot complex, dat we gemakkelijk kunnen terugvinden aan de Zandvoortweg. Het complex behoort nu aan de heer A. van der Eyden, die zijn zaak in de linkervleugel (van de Zandvoortweg af bezien) heeft. In het middengedeelte vinden we de groentezaak van de heer S. Denekamp, terwijl de rechtervleugel nu als opslagplaats van de heer Van der Eyden dienst doet (voorheen autobedrijf V.d. Goot). Van die rechtervleugel (huis nr. 3) is de gevel aan de Zandvoortweg nog vrijwel intact.

In het pand werd uiteraard het nodige verbouwd. Er werd woon- en winkelruimte gecreëerd, plafonds verlaagd enz. Toch zijn er verschillende originele elementen terug te vinden, zoals een originele tussendeur, een marmeren vloertje, een vloer van gele handvormsteentjes en niet te vergeten de kelderruimte. In de "stal" zien we waar de ruiven voor de paarden waren en de gierput. Het mooiste van alles is echter de fraaie kapconstructie met vrijstaande "gebogen" draagbalken. Meulman vergroot, verfraait en "koestert" zijn bezit zouden we kunnen zeggen. Zo koopt hij eind 1850 70 roeden grond, waardoor "zijn villa beter uitkomt".

Van gemeentewege werden intussen de sparren langs de Dalweg gerooid en jonge beuken aangeplant.

In de notulen van de Gemeenteraad komen we de naam van Meulman diverse malen tegen. Bijv. in 1864 wanneer besloten wordt tot het verleggen van de paden in het nieuwe plantsoen

(jawel, u moet zich heel wat huizen wegdenken) zodanig, dat de grote laan zal lopen langs de tuin van de heer Meulman en de huizen van Brouwer, de weduwe Daatselaar en Evert de Ruiters (aan de Verlengde Dalweg, nu Berkenweg), aan welke personen tevens de huur werd opgezegd.

Bij Meulman's overlijden - het echtpaar is kinderloos gebleven - is zijn weduwe voor 7/8 en zijn moeder voor 1/8 deel erfgename. Het zou te ver voeren u een nauwkeurige opsomming te geven waaruit het te verdelen goed bestond.

Echter, om u een indruk te geven, behalve de buitenplaats met koetshuis enz. als eerder omschreven, is er sprake van 2 gemetselde schuren, dito broeikas, bloemenbak, tijdskas, 2 broeibakken, 30 broeiramen met losse bakken, bloemenkas, moesgrond en dennenbos aan de Zandvoortseweg. Verder een perceel moesgrond met boomgaard en wijngaard (was het klimaat destijds misschien wat milder of hebben de zojuist genoemde 30 broeiramen met losse bakken iets met deze wijnbouw te maken?), badhuis en goudvisvijver, een stuk overbos of teelland, gelegen op weinig afstand van de buitenplaats. In de opsomming van percelen en perceeltjes bos, tuin en bouwland zien we ook 3 terreinen van vermaak, t.w. van a) 50 ellen, b) 55 roeden en c) 1 bunder 14 roeden 4 ellen.

Wat we daaronder moeten verstaan?

Zeker geen speeltuin met schommels e.d. voor dit kinderloze echtpaar. Eerder moeten we denken aan rozenbogen, kunstig geschoren hagen en heesters, berceaux, grotjes, fonteintjes en beeldengroepen. In elk geval aan verrassende hoekjes met een pergola van bijzonder fraaie - mogelijk exotische - planten.

Veltheim is onderhand geen zomerverblijf meer. De in Amsterdam geboren Johanna Heijbroek moet zich in Baarn thuisgevoeld hebben. Als ze 54 jaar is neemt zij een gezelschapsdame, de 49-jarige Cornelia Maria Bakker, bij zich in huis. Het is dan 1869 en er bestaan plannen voor aanleg van de Oosterspoorweg van Amsterdam naar Amersfoort. Na verloop van tijd wordt de belangstelling van gegoede Amsterdamse families voor Baarn steeds groter.

We weten het, makelaars en grondspeculanten komen en er wordt zo ongeveer een heel nieuw Baarn bij gebouwd.

Pension Veltheim rond 1900.

Geen wonder dat, wanneer Johanna Heijbroek in januari 1894 overlijdt, het grondbezit aanmerkelijk kleiner is dan bij het overlijden van haar man Isaac Meulman in 1868.

Haar erfgenamen zijn vele neven en nichten, zowel uit de familie Meulman als uit de familie Heijbroek. Vele erfgenamen zijn dan ook aanwezig in Hotel Velaars op de Brink (nu Hema) op 17 april 1894 wanneer Veltheim enz. openbaar verkocht gaat worden. Notaris is nu Mr. Franciscus Pen, opvolger van Harmanus Pen.

De veiling omvat 3 items:

- 1) De Herenhuizinge, oranjerie, koetshuis en paardenstal enz. tussen Dalweg en Zandvoorterweg enz., tezamen groot 119,97 are;
- 2) Moestuyn met druivenkassen, tijdskas en bloemenkas, 3 schuren en verder getimmerte, erve en weg, belend ten

zuiden aan de Zandvoorterweg enz., totaal 53,60 are groot;

- 3) Een tuinhuis, houten loods en erve aan de Dalweg, groot 3,35 are.

We vragen ons natuurlijk af hoe Veltheim er eigenlijk van binnen heeft uitgezien. We weten alleen, dat er in 1821 spiegels hingen, die niet werden meeverkocht, maar hebben geen idee hoe de Frasers en Dedels zich inrichtten. In de koopvoorwaarden bij de veiling in 1894 wordt gelukkig een tipje van de sluier opgelicht over het interieur van Johanna Meulman-Heijbroek. Hierin staat te lezen, dat de koper van de villa zich verplicht voor f 500,-- tevens over te nemen:

"een gegoten ijzeren verwarmingskachel met plaat en pijpen in de vestibule, schoorsteenspiegel in gelakte lijst in de groene zaal, een schoorsteenspiegel in fresco geschilderde lijst en drie fresco geschilderde galeriën in de groote zaal, 22 geschilderde zomerramen, daarbij behorend geschilderde blinden of luiken en 8 ophaaljalouziën met kappen en lijsten aan de gevel, een houten vloertje voor de tuin en 4 kelderluiken zich bevindende op de zolder van het koets-huis".

De moeder van onze secretaris, de heer B. Braat, was een meisje Heijbroek en uit haar mond hebben haar beide zoons uiteraard verhalen over "tante Meulman op Veltheim" gehoord. Zo weet onze secretaris te vertellen, dat Daloord, het ons allen bekende Zwitserse châlet op de hoek van Dalweg en Berkenweg, ooit in gebruik moet zijn geweest als badhuis. Bij de stukken van 1894 vinden we echter niets over een badhuis. Wel in de stukken van 1868 na het overlijden van Isaac Meulman. Er is dan sprake van (Kad.sectie B 1125) een badhuis, groot 70 ellen.

We zouden te veel afdwalen wanneer we nu uitgebreid op dit badhuis zouden ingaan (volgt t.z.t.), maar vast staat, dat er op de plek van Daloord rond 1850 reeds een klein badhuis stond.

Terug naar de veiling in Velaars in 1894: Eigenaar van het geheel, alle 3 items, wordt Gerrit van der Horst.

De volgende dag verklaart deze echter item no. 2 (moestuin met druivenkassen, tijdskas enz.) te hebben gekocht in opdracht van Jan Harbrink Numan, die het voor f 6.100,-- aanvaardt. Wanneer Gerrit van der Horst tien jaar later, op 5 juni 1904 in Baarn, overlijdt, is in de akte van scheiding en deling van 19 augustus d.a.v. (notaris Sebastiaan Cambier van Nooten) tussen zijn weduwe Johanna Gesina Brugman en vijf dochters alleen nog sprake van de buitenplaats Veltheim, bestaand in een herenhuis, aanhorige betimmeringen, erf tuin en park, gelegen enz. enz., groot 119,97 are.

Als ook Johanna Brugman overleden is - op 12 oktober 1911 te Baarn - verschijnt op 8 augustus 1912 bij de Baarnse notaris Abraham Beets de heer Johan Philip Korthals Altes, Korenfactor in Amsterdam en getrouwd met één van de dochters Van der Horst. Namens de andere vier in Den Haag wonende ongehuwde dochters treedt Cand.Nots. Cornelis Onnen op. De villa Veltheim enz., nog steeds groot 119,97 are, wordt getaxeerd op f 40.000,-- en komt aan Korthals Altes en zijn echtgenote. Aan de andere vier erven betaalt hij f 32.000,-- oftewel f 8.000,-- aan elke zuster van Fenna.

Bouwgrond is zeer in trek in Baarn zoals we weten en als Korthals Altes acht jaar later op 10 maart 1920 (Nots. F.P.E. van Ditzhuijzen) Veltheim gaat verkopen, lezen we in de stukken niet meer de termen buitenplaats of heerenhuizinge, maar "pension Veltheim", gelegen Kerkstraat 1, met oranjerie, stallen en woonhuis, groot 35,47 are. Acht jaar geleden was dat nog bijna 120 are!

We komen zo onderhand op voor de huidige oudere generatie Baarnaars steeds bekender terrein, want wie zien we als koper voor f 34.000,--? Everardus Theodorus Hageman, pensionhouder in Baarn! De heer Hageman is behalve pensionhouder kennelijk ook een goed zakenman. Ruim een jaar later (op 12 augustus 1921, wederom bij notaris Van Ditzhuijzen) verkoopt hij Veltheim met erf en tuin, groot 27,10 are. Daar is dus weer bijna 8,5 are afgeknabbeld!

Een goed zakenman zeiden we, want hij verkoopt voor f 42.500,-- aan de in Baarn woonachtige heer Gerrit Bernhard Franz Brandts Buijs, voormalig superintendent der

Achterzijde van villa Veltheim.

Suikerfabrieken der Ned. Handels Mij.

Het ziet ernaar uit, dat Veltheim zo onderhand in handen van speculanten terechtgekomen is, want weer twee jaar later, op 15 oktober 1923 bij een Amsterdamse notaris Butât, verkoopt Brandts Buijs, nu voor f 42.000,-- , aan Dr. Henrick Hubert Schieffer, zonder beroep, te Amsterdam wonend als enig directeur der N.V. Bouw- en Exploitatie Mij Hector!

Ietwat verbaast lezen we onder de verkoopvoorwaarden, dat op het verkochte perceel nimmer gebouwd mag worden, welk verbod wordt gevestigd als erfdiensbaardheid ten laste van het verkochte!

Wat een Bouw- en Exploitatie Mij er dan eigenlijk mee moet? Hoe dan ook, anderhalf jaar later wordt het weer verkocht met z'n 27,10 are. Op 16 maart 1925 gaat het (notaris Van Ditzhuijzen) naar de op de Eemnesserweg 38 wonende heer Bernardus Marie Cornelius van Rijckevorsel voor de somma

van f 19.000,--. Opnieuw beperkende bepalingen, zoals het bouwverbod als erfdiensbaarheid, maar bovendien betreffende de grensscheiding. Overigens mag op het aangrenzende perceel nimmer enig bedrijf worden gevestigd in strijd met de hinderwet. Ook mogen daar geen café's, uitspanningen, lunchrooms e.d. komen, één en ander op straffe van wederzijdse boetes.

Komen we nu in rustiger vaarwater? Ten dele. Aan de bijbehorende grond wordt verder geknabbeld, evenals - helaas - aan het huis. Bij een verbouwing rond 1930 verdwijnt een stuk van de vleugel aan de zijde van de Zandvoortweg. Deze "afkapping" is nog duidelijk te zien.

Op 2 november 1934 (notaris Römer) verkoopt Van Rijckevorsel, bankdirecteur, de villa met tuin aan de Kerkstraat 1, nu nog maar 11,65 are groot, aan de in Den Haag wonende koopman Franciscus Carolus Maria Cornelis Notten en wel voor f 12.000,--. Hoe het met de metertjes grond in elkaar zit weten we niet precies, maar nog diezelfde dag verkoopt Notten Veltheim met 23 m² grond meer - dus 11,88 are groot - door aan een in de Brinkstraat woonachtige koopman Gregorius Johannes Groen, en wel voor f 13.500,--.

Een kwart eeuw van rust rond Veltheim is nu aangebroken, maar... in het jaar 1960 bestaan er plannen voor sloop en nieuwbouw. Een flatgebouw met vier woonlagen en een winkel! Laten we er kort over zijn. Het ging immers niet door! De heer Groen is naar Amersfoort verhuisd en zijn gewezen echtgenote verkoopt Veltheim in 1968 aan buurman Slager Rudolf Bokma. Wie in zijn supermarkt ging winkelen kon vlak achter de villa parkeren.

Veel Baarnaars hebben in de loop van vele jaren in Veltheim of een gedeelte daarvan gewoond, soms maar heel korte periodes. Vele woningzoekenden vonden er een tijdelijk onderdak.

Dat zo vele veranderingen de villa niet ten goede kwamen ligt uiteraard voor de hand. We zagen de toekomst somber in en een dreigende sloop naderbij komen.

Dat er nu toch een happy end gaat komen aan de geschiedenis van Veltheim weet u intussen. De heer en mevrouw Keteelaar kochten het. Niet voor de sloop en ook niet - want dat

zou onmogelijk zijn - om het in oude luister te herstellen. Stel u voor! Wat zou er alleen al in de wijde omgeving afgebroken moeten worden en aangeplant om - met Isaac Meulman sprekend - "Het huis beter te doen uitkomen"!

Maar toch... Veltheim zal niet verder verloederen, maar een waardig en waardevol getuige zijn uit een glorieus verleden. Een stukje, een klein stukje, geschiedenis blijft toch bewaard!

G.H. Grootendorst-Doornekamp.

Bronnen:

Rijksarchief Utrecht, not.archieven Baarn
Archief Dienst v.h. Kadaster en de Openbare Registers
Archief Gemeente Baarn
Archief Collectie Oudheidkamer

Eén en ander kwam tot stand mede dank zij gegevens (w.o. foto miniatuurtje eerste eigenaar) van de heer H. de Lanoy Meijer en kad. uittreksels en tekeningen, opgespoord door de heer L.J.C.J.H. Grootendorst.

VELTHEIM HERLEEFT

Zij bestaan dus toch nog: mensen, die een zwak hebben voor oude huizen. Er wordt wel eens beweerd dat men in ons land weinig gevoelig is voor oude gebouwen. Kijk maar naar het niet zo verre verleden. Tijdens het eind van de vorige en ook nog in het begin van deze eeuw werd er inderdaad nogal harteloos omgesprongen met vaak karakteristieke bouwwerken. Zij gingen zonder pardon voor de bijl; oude kerken, grachtenpanden, buitenplaatsen, en protesten uit de bevolking, soms samengebundeld in verenigingen, werden koeltjes opzij geschoven. Oud moest plaats maken voor nieuw, was het parool en nóg kan men deze kreet horen.

In Baarn zijn er dankzij deze roekeloze slachtingen heel wat fraaie villa's, koetshuizen en orangerieën verdwenen; zij moesten plaats maken voor bungalows, flats en bejaardenwoningen. En nog steeds spieden projektontwikkelaars in onze gemeente naarstig rond om mogelijke percelen in te palmen, te slopen en er moderne woningen voor in de plaats te zetten. "Logisch", zeggen economen en sociologen, "die grote bakbeesten mogen dan wel eens veranderd worden in kantoorgebouwen, voor particuliere bewoning zijn ze niet meer geschikt. Geef de mensen kans gerieflijker en economischer te gaan wonen."

Soms blijft, vreemd genoeg, een huis in Baarn toch nog ongemoeid; het verkommert dan wel op den duur maar... het blijft staan. Ook het oude Veltheim overleefde de diverse aanslagen in ons dorp en het ziet ernaar uit dat het aparte pand, dat zo schitterend is gelegen tussen Dalweg en Zandvoortweg binnen afzienbare tijd iets van zijn oude luister zal herkrijgen. Het verwaarloosde huis was onze plaatsgenoot J.N. Ketelaar al jarenlang een doorn in het oog. Hij houdt kennelijk van oude behuizingen en bekeek Veltheim niet louter als zakenman maar ook als herschepper van wat eens een riant woonstee was. Hij voelde de prikkel om er weer iets moois van te maken. "Kijk", vertelde hij ons, "als ik het alleen maar uit zakelijke overwegingen had gekocht, dan had ik de hele boel beter kunnen slopen. Maar ik zie wel degelijk mogelijkheden om de zaak rendabel te maken.

Het terugbrengen in de oorspronkelijke stijl wordt te kostbaar, maar ik wil het huis zijn oude uiterlijk weer geven en het wooncomfort aanpassen aan de hedendaagse behoeften." Het is zijn bedoeling een aantal wooneenheden te creëren en het sousterrain als kantooruimte te gaan benutten. 65% van de oppervlakte wordt voor bewoning geschikt gemaakt, de overige 35% blijft over als kantooruimte. De parkeerplaats die aan de Dalweg ligt, moet gedeeltelijk blijven bestaan, maar wordt in zoverre gewijzigd, dat de doorloop naar de Zandvoortweg verdwijnt. Groen en heesters zullen het geheel milieuvriendelijker maken.

Aan het huis zelf wordt op dit ogenblik hard gewerkt, want de eigenaar hoopt omstreeks augustus alles in orde te hebben. Er valt nog heel wat te herstellen en te vernieuwen. "Het was een puinhoop", verzucht de heer Ketelaar, "maar ik probeer de oude stijl weer te introduceren." Zo komen de gietijzeren ornamenten aan voor- en achtergevel weer op hun plaats; binnenshuis blijven de kamers op oude hoogte - bijna vier meter - gehandhaafd en het stucwerk van de plafonds is al weer "opgehaald". Naast deze oude glorie is gedacht aan modern woongenot; er komt centrale verwarming, elke eenheid krijgt o.m. een douche, telefoon, t.v.-aansluiting. 't Is allemaal zeer doordacht en wordt met overtuiging gerealiseerd.

En de tuin?, willen wij nog weten. Want dat glooiend stukje grond, haast als afsluiting van de Kerkstraat te beschouwen, was in vroeger jaren het presenteerblaadje van Veltheim. Ook die voorhof wordt onder handen genomen; de heer Ketelaar heeft contact opgenomen met een tuinarchitect en in de voorzomer gaat de vakman daar aan het werk. Er is klaarblijkelijk aan alles gedacht. Maar voor wie zijn die wooneenheden eigenlijk bestemd? De voorkeur gaat uit naar Baarnse ingezetenen, maar er valt nu al belangstelling van buitenaf te bespeuren. Geen wonder! Wie zou er niet graag op zo'n stukje "buitenplaats" willen resideren?

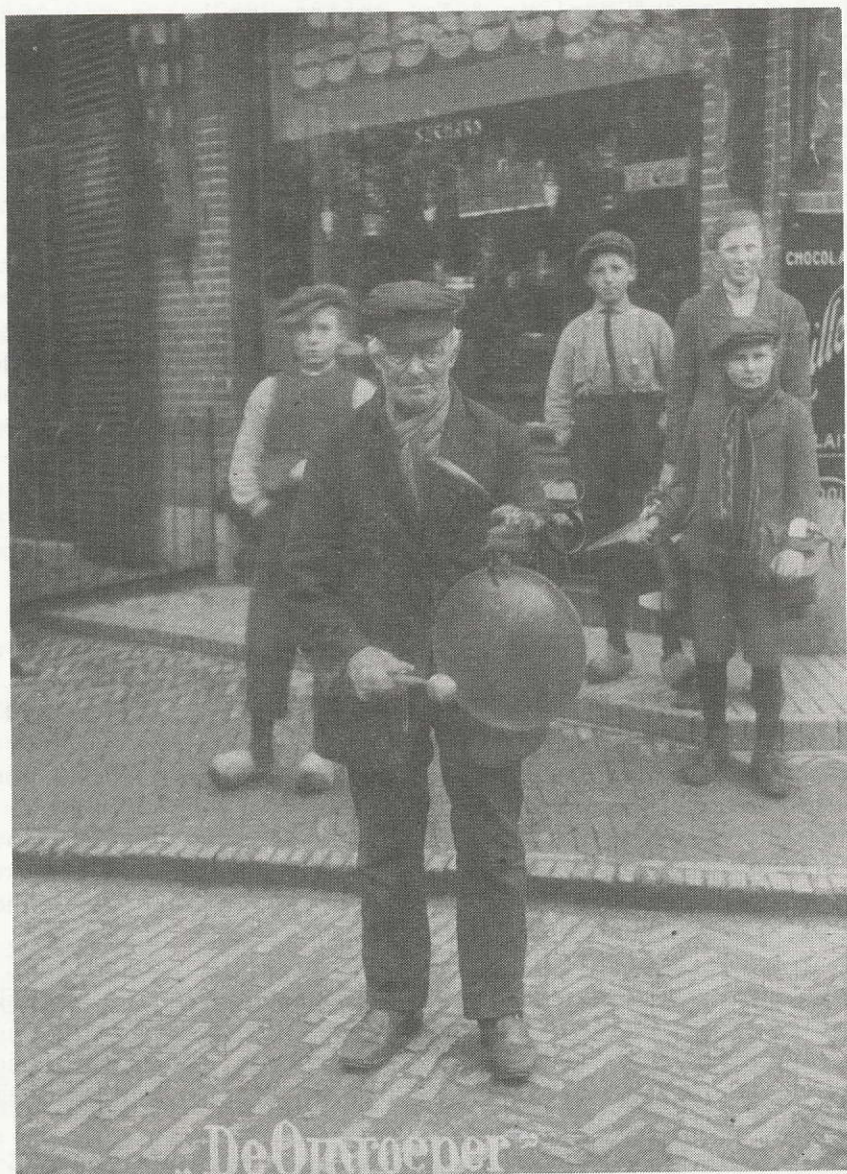
E. Witsenburg-Horsman.

OUDE BEKENDEN

Van het een komt het ander. Sprekend over verdwenen of verdwijnende beroepen rezen er herinneringen aan figuren op, die in de eerste decennia van deze eeuw allemaal min of meer bekend waren in Baarn. Niet dat zij op de voorgrond traden, zij wàren er gewoon.

Daar had je in de eerste plaats de omroeper, een kleine vrij stevige man met een merkwaardig rond petje op. De oude Van Klingeren liet zich vrij regelmatig horen in het dorp. Na een paar forse slagen op het grote koperen bekken gaf hij met luide stem de opdrachten door, die hem waren verstrekt. Die waren zeer verschillend van aard. Het kon een dringend bericht zijn van het gemeentehuis uit, een oproep tot een bijeenkomst van de toen al vrij talrijke verenigingen, een concert op de Brink dat aandacht verdiende. Ook verloren voorwerpen werden omgeroepen: "Heden is verloren een gouden broche", of, een beetje zielig, "Sedert gisteren wordt een jong poesje vermist." Het adres van de klanten werd erbij vermeld. Meestal bestond Van Klingeren's gehoor uit de straatjeugd, maar de openbare aankondigingen werden in de kern van het dorp zo goed als in de lanen daarbuiten meestal vol aandacht aangehoord. Toen de oude omroeper het werk niet langer aan kon, nam zijn zoon, de schoorsteenveger, de taak over. Maar op de een of andere manier waren zijn bekendmakingen minder opwindend. Ten eerste verplaatste hij zich op de fiets, wat voor hem natuurlijk veel makkelijker was, maar waar het publiek wel aan moest wennen. Een lange, magere omroeper met een moderne pet op en tegen een fiets geleund, dat wàs het toch eigenlijk niet. Ook zijn stem was minder verdragend. Hoe lang de jonge Van Klingeren in functie is geweest weet ik niet, maar na hem schijnt het baantje van omroeper niet meer vervuld te zijn.

De kranteman Witteveen was ook een markante figuur. Hij maakte het zich makkelijk; tenslotte was het een hele klus om iedere avond al die Baarnse tuinen in en uit te moeten. Als hij bij ons voor het hek verscheen, zo tussen zes en zeven uur 's avonds, dan riep hij met stentorstem "Jan" en

Omroeper Van Klingenren.

mijn broer mocht dan van tafel opstaan om het avondblad in ontvangst te nemen. Bij de bureu riep hij "Jo" en daar schoot dan een behulpzaam dochttertje uit de serre. Het verhaal gaat dat hij bij een bepaalde woning "Prins" riep en dat dan de hond naar buiten draafde om met de krant in zijn bek terug naar huis te lopen. Hoe de man het 's winters aanlegde om zijn ronde te bespoedigen, is mij niet bekend.

De lantarenopsteker Van der Kamp fietste elke namiddag trouw zijn ronde. Met zijn lange stok en lont stopte hij voor iedere gaslantaren en het was voor kinderen altijd weer een wonder dat er ineens licht ging stralen. Van der Kamp hield kennelijk van afwisseling. Oorspronkelijk moet hij met een ezeltje door het dorp gelopen hebben om koek en biskwies te verkopen. Dat was blijkbaar toch vrij opvallend, want de jeugd zong:

"Wie rijdt er met een ezeltje?

Van der Kamp, Van der Kamp, Van der Kamp."

Hij eindigde als conciërge op de jongedameskostschool Middenbosch en voelde zich daar een machtig man tussen al die meisjes.

Toen Baarn nog maar een uiterst kleine politiemacht had - mijn vader sprak oneerbiedig over koddebeiers - was Stoffels de man van het gezag. Iedere burger in nood kon bij hem aankloppen, ook voor de kleinste kleinigheid. Toen mijn broer op zeer jeugdige leeftijd een keer de benen had genomen en al vrij gauw ontdekt was in de stal van de bureu, waarin een bokkewagen prijkte, achtte vader het ogenblik gekomen om zoonlief kennis te laten maken met "het gezag". Stoffels werd aangezocht om te verschijnen en om de jonkman de les te lezen. Hij kwam inderdaad, sprak ernstige woorden tegen de wegloper en kreeg als beloning een sigaar. Hij woonde op de Eemnesserweg naast de brandweer en nadat hij getroffen werd door ziekte kon men hem vrijwel dagelijks in zijn tuin zien zitten.

De heel oude Hornsveld was ongetwijfeld een zeer belangrijke dorpsgenoot. Hij was in zijn jonge jaren een beroemd dahliakweker; op zijn kwekerij Burbankia aan de Faas

Eliaslaan verscheen Koningin Emma wel eens om zich te laten voorlichten. Hij zou honderd jaar worden en de familie wilde hem met een mooi geschenk vereren. Maar wat was zijn enige wens? Een klepbroek, want van dat "gefrunnik met al die kleine knoopjes" moest hij niets hebben. Of de wens in vervulling is gegaan is mij onbekend.

Badmeester De Jong mag in dit lijstje niet ontbreken. Hij werkte al in de oude badinrichting, die in de stormnacht van 1916 werd weggevaagd. Trots als een pauw kon hij zijn werk voortzetten in de nieuwe zweminrichting, door August Janssen geschonken. Hij zag niets door de vingers, lette terdege op of iemand wel dan niet in het diepe bassin mocht. "Ga jij maar in de pierebak", was zijn vernietigend oordeel als iemand proestend en poedelend van het ene trapje naar het andere trachtte te komen. Hij had het niet voorzien op zomergasten die beweerden de zwemkunst machtig te zijn. Hij moest wel eens reddend optreden en in het water springen als een brekebeen midden in het diepe eensklaps kopje onder ging. Zijn zwemlessen waren beroemd: eerst ging je aan de hengel, dan kwam de lijn en op een ogenblik mocht je "los". Bij het afzwemmen controleerde zijn vrouw Mina of je wel de vereiste kleding aan had. "Denk eraan dat je je korset niet uitlaat", zei hij dreigend, ook tegen meisjes van een jaar of tien. Mina wist wel beter; het ging om lange kousen, hoge schoenen, ondergoed en een jurk met lange mouwen. De Jong was net zo trots als degenen die afzwommen, hij had ze toch maar zo ver gekregen. Nog hoor ik hem roepen: "Stoot uit, Bileam", tegen een kindje dat Mirjam heette.

Behalve deze Baarnse figuren waren er ook vaste bezoekers van buiten de gemeente, die rondom bekend waren. "De dove vrouw" bezocht ons dorp regelmatig. Zij was vrij groot en fors en torste haar koopwaar mee in een hoge houten kist met laatjes, waarin garen en band, elastiek en linnen knopen, naaizijde en nog veel meer keurig was uitgesteld. Zij was inderdaad stokdoof. Als je met haar praatte boog zij haar hoofd in een zwartwollen kaper ver naar voren en legde een hand achter haar oor. Vaak kreeg zij een kop koffie of een boterham aangeboden en zij accepteerde dat

allemaal met een zekere bescheidenheid, die niets te maken had met serviliteit. Waar zij vandaan kwam wist bijna niemand; zij sprak zeer zuiver Nederlands met een vrijwel toonloze stem. Zij drong zich nooit op maar juist door die stille teruggetrokkenheid boeide zij haar klanten.

Uit Amersfoort kwam een meneer Rintel, meestal op de fiets, met een groot pak stalen van wollen stoffen, beschut door een zeildoek, achterop. Hij mocht altijd binnenkomen en etaleerde zijn waren met zwier en welsprekendheid. Wij kenden hem als meneer Rintel, maar wilden wel eens weten wat zijn voornaam was... "Rajus", zei onze dienstbode toen wij haar polsten. Zij bedoelde "raad eens", maar wij waren ervan overtuigd dat de kleine bezoeker met het hoogrode gezicht zo heette. En zo ging hij de geschiedenis in als Rajus Rintel.

Driekus van de Bor kwam helemaal uit Barneveld met zijn mand met eieren. Mijn grootmoeder wilde altijd hoogst persoonlijk die eieren keuren. Driekus begreep dat niet helemaal en vroeg waarom. Het antwoord luidde: "Ik wil alleen eieren van zwarte kippen". Dat zij de grootste exemplaren uit de mand zocht vertelde zij niet. Driekus stond alleen maar verbaasd over zoveel eierenkennis.

Wout de visboer uit Spakenburg kende iedereen. Zijn achternaam was natuurlijk De Graaf, maar hij ging gewoon als Wout het dorp door met zijn kar vol bennetjes garnalen, kronkelende paling en kersverse Zuiderzeebot. Hij kon een geweldige keel opzetten; je hoorde hem al in de verte voordat zijn stevige gestalte in blauw gestreept boezeroen zichtbaar werd. Als kinderen griezelden wij een beetje van zijn levende, glibberige waar, vooral als hij de snijplank afveegde en met een vlijmscherp mes de vis ging bewerken. "Dee niet zo flauw meid", joelde hij als hij een spartelende paling voor ons gezicht hield. "Je kunt ze toch niet levendig eten?"

Het huidige Baarn kent misschien niet zoveel markante figuren meer. Je krijgt niet meer bezoek aan huis; grote winkelbedrijven leveren alles wat een mens begeert en de wekelijkse markt voorziet in de behoefte om gezellig rond te scharrelen.

Men is - wellicht door de tijd gedwongen - uithuiziger geworden wat het aanschaffen van allerlei benodigdheden betreft. Misschien dat de lezers van Baerne weer andere opmerkelijke figuren uit vroeger dagen kennen. In dat geval ontvangen wij graag namen en gegevens. De oude tijd blijft boeien!

E. Witsenburg-Horsman.

ARCHEOLOGISCHE WERKGROEP (ARWE) ORGANISEERT OPEN HUIS

Op vrijdag 8 mei en zaterdag 9 mei a.s. organiseert de ARWE voor de tweede maal een Open Huis. De expositie wordt gehouden in de Oudheidkamer (kelder van het gemeentehuis) en de toegang is vrij. De openingstijden zijn vrijdagavond van 19.00 - 21.30 uur en zaterdag van 10.00 - 17.00 uur.

Op deze expositie zal o.a. te zien zijn:

- De diverse onderzoeken en opgravingen welke de ARWE de afgelopen 2 jaar heeft verricht. Alles met behulp van kaarten, tekeningen en vondsten;
- Vondsten uit afvalputten aan de Leestraat en van de Eemafsnijding t.o. Eembrugge;
- Kaarten en andere informatie betreffende de vermoedelijke ligging van kasteel Hamelenburg;
- De bedreiging van het archeologisch bodemarchief in Baarn.

NASCHRIFT

Toevallig langs Veltheim komend op vrijdagmorgen 23 januari jl. - de voordeur geopend ziend en een schilder rondlopend met een emmertje verf - trok ik de stoute schoenen aan en stapte naar binnen.

Desgevraagd vertelde de schilder, dat hij bij het afbijten in het vertrek links van de voordeur (dus vanuit de Kerkstraat bezien) groene verf was tegengekomen. Mogelijk is dit dus de "groene zaal", waarvan in 1894 sprake is.

Er is een fraai stucplafond (wit overgeschilderd) en aan de wanden grote houten platen in fraai omlijste vlakken, die mogelijk ooit beschilderd zijn geweest. Achter dat hout volgens de schilder nu... niets.

De schoorsteenmantel is vrij modern, van baksteen. Mogelijk van de verbouwing uit 1930 of later.

Verrast liep ik echter door naar het volgende vertrek - uiterst links aan de Dalweg gelegen - met een twaalftal fresco-schilderingen van bloemenranken in fraaie pasteltinten, die helaas al "bij"geplamuurd waren met witte moppen, omdat ze wit overgeschilderd worden!

Ook dit vertrek heeft een fraai wit stucplafond, ronde hoeken en aan twee zijden hoge vensters. Een vrolijk en licht vertrek. Boven de marmeren schoorsteenmantel (niet erg spectaculair) een fraaie grote spiegel in vergulde lijst, die op het eerste oog toch zeker uit de Meulmanperiode moet dateren.

Nog net op tijd konden de schilderingen diezelfde middag door de heren Reitsma, Braat en Grootendorst worden ver-eeuwigd.

Als de eerstgenoemde zaal met houten panelen inderdaad de "groene" zaal is, is wat in 1894 de "groote" zaal werd genoemd verdwenen. Waarschijnlijk lag deze in de rechter-vleugel van het huis (Zandvoortwegzijde) en is die bij de "afkapping/verbouw" rond 1930 gehalveerd.

G.H. Grootendorst-Doornekamp.

De lidmaatschapskosten van de H.K. "Baerne" bedragen:

f 35,-- per jaar per gezin

f 25,-- per jaar voor een individueel lid

f 12,50 per jaar voor een jeugdlid (14 t/m 18 jaar).

Postadres van de H.K. "Baerne" : Postbus 326,
3740 AH Baarn.

Bankrekeningnummer : 30.47.28.292

Postbanknummer : 4192133

"Baerne" verschijnt viermaal per jaar.

Losse nummers à f 3,-- verkrijgbaar bij N. Kuyt-Smit,
Van Wassenaarlaan 16, Baarn.